

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Osobnostní a sociální kompetence
sociálního pedagoga**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracovala:
Markéta Valešová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Osobnostní a sociální kompetence sociálního pedagoga zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Rosicích dne 30. dubna 2010

.....

Markéta Valešová

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za ochotu, vstřícnost a metodickou podporu, kterou mi poskytl při zpracování této bakalářské práce.

Dále děkuji Mgr. Lucii Kudrnové Vosečkové, ředitelce sdružení Ratolest, za vstřícnost při uskutečnění rozhovoru, jež mi byl přínosem, při zpracování bakalářské práce. Rozhovor mi byl také poskytnut Mgr. Trávníčkem, působícím ve společnosti Spondea, kterému rovněž patří můj dík za ochotu a poskytnuté informace. V neposlední řadě patří dík také mé rodině a blízkým, kteří mi byli po celou dobu studií oporou.

Markéta Valešová

Obsah

ÚVOD.....	2
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA A JEJÍ OSOBNOSTI.....	3
1.1 VYMEZENÍ POJMU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA.....	3
1.2 VZNIK A VÝVOJ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	7
1.3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG A JEHO ČINNOST	7
1.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	7
2. VZDĚLÁVÁNÍ V OBORU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	8
2.1 VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ	8
2.2 STUDIJNÍ OBOR SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	9
2.3 PROJEKTY, PROGRAMY VZTAHUJÍCÍ SE K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	12
2.4 DÍLČÍ ZÁVĚR	14
3. OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	15
3.1 TYPY PEDAGOGŮ	15
3.2 OSOBNOSTNÍ KOMPETENCE PEDAGOGA	17
3.3 SOCIÁLNÍ KOMPETENCE PEDAGOGA.....	19
3.4 UPLATNĚNÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA VE SPOLEČNOSTI	21
3.5 DÍLČÍ ZÁVĚR	22
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
4. RATOLEST BRNO A SPONDEA – INFORMACE O SPOLEČNOSTECH, KAZUISTIKY DÍVEK A CHLAPCŮ, VYUŽITÍ METODY ROZHOVORU.....	23
ZÁVĚR.....	34
RESUMÉ	35
ANOTACE.....	36
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	37
SEZNAM GRAFŮ	39
SEZNAM PŘÍLOH.....	40

Úvod

Profese sociálního pedagoga není profesí jednoduchou. Vyžaduje nejen vysokou úroveň odborných znalostí, ale i schopnost vytvářet příznivé podmínky pro výchovu a vzdělávání žáka. Dá se říci, že pedagog vystupuje v roli objektu, kdy postupně získává potřebné kompetence a také v roli subjektu, kdy pomocí získaných kompetencí řídí vyučovací proces, působí a ovlivňuje žáky.

Výchova a vzdělávání žáků prostřednictvím pedagogů je hlavním úkolem společnosti. Proto by tato problematika neměla být opomíjena. Pedagogům by měly být umožněny podmínky pro další vzdělávání a současně by jim měly být vytvořeny vhodné podmínky pro výchovu a poskytování vzdělání žákům.

O tom, jaké požadavky má sociální pedagog splňovat, jaké kompetence zejména sociální a osobnostní má pedagog mít, jaká je současná situace, o tom všem bych se ráda zmínila v následujícím textu, především v teoretické části. Navazující část je zaměřena spíše prakticky. Rozhovory, které mi byly poskytnuty, jsou zaměřeny na činnost společností, zabývajících se sociální problematikou. Zmíním se také o projektech, které byly v minulých letech realizovány nebo právě v současné době probíhají. Ráda bych tak poukázala na jednu z možných činností, která je pro současnou společnost potřebná. Prevence a pomoc osobám sociálně ohroženým je problematika, která stojí za povšimnutí.

1. Sociální pedagogika a její osobnosti

V následující kapitole bych chtěla seznámit s pojmem a vývojem sociální pedagogiky, zaměřím se na představitele, a to zejména na J. A. Komenského, G. A. Lindera, I. A. Bláhy. Ze zahraničních představitelů zmíním J. H. Pestalozziho, A. Diesterwega. Závěrem první kapitoly zmíním i činnost sociálního pedagoga jako takovou.

1.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika

Sociální pedagogika je oborem pedagogiky, zabývající se výchovou a rozvojem osob sociálně znevýhodněných. Zaměřena je nejen na mládež, ale také na pomoc rodinám s problémovými dětmi, pomoc lidem, kteří se dostali do nepříznivé životní situace. Sociální pedagogika se zaměřuje nejen na řešení již vzniklých nepříznivých situací, ale také je zaměřena na prevenci. Sociální pedagogika je úzce spjata i s dalšími obory, jako sociologie, psychologie, právo a další.

Na sociální pedagogiku existuje několik různých názorů ve společnosti. Nejčastěji se můžeme setkat s názorem, že sociální pedagogika se zabývá vším, co je sociální, zejména ve vztahu potřeby pomoci v nouzi, zaměřené především na jednotlivce. Dalším názorem je ten, že sociální pedagogika řeší problémy, které se vztahují ke společnosti jako celku.

1.2 Vznik a vývoj sociální pedagogiky

Edukace jako taková má velice dlouhou historii. Prvními učiteli byli a jsou rodiče dětí. Učitel v pojetí profese se objevuje až později, a to v souvislosti s rozvojem společnosti. Za hlavního představitele pedagogiky u nás je považován J. A. Komenský. Jeho činnost byla zaměřena na zkvalitnění vzdělávání, organizaci výuky a práci učitele. Za představitele sociální pedagogiky je považován G. A. Lindner, profesor Univerzity Karlovy. Nejen o těchto osobnostech se zmíním v následující kapitole mé práce.

Představitelé sociální pedagogiky u nás

Mezi hlavní představitele pedagogiky vůbec patří **Jan Amos Komenský** (28. 3. 1592 – 15. 11. 1670). Vzdělání získal na moravských bratrských školách a zahraničních univerzitách. Jeho život byl poznamenán několika tragickými událostmi – smrt manželky a dětí, odchod do exilu, ztráta majetku,....

Rozsah jeho díla je veliký, zaměřila bych se především na pedagogicko-didaktickou práci. Komenský byl přesvědčen, že učebnice musí spojovat poznatky o osvojovaném jazyku s poznatky o světě. V díle *Brána jazyků otevřená* sestavil ze 7000 slov věty, které poučovaly o věcech, přírodě a stránkách lidského života.

Hlavním, nejvíce doceněným spisem je dílo s názvem *Velká didaktika*. V tomto díle bylo vysloveno několik pedagogických myšlenek a závěrů, které se využívají dodnes. Komenský rozdělil výchovu dítěte podle jeho přirozeného vývoje do čtyř věkových stupňů, od předškolní výchovy v rodině až po vysokou školu. Ve vyučovacím procesu se mělo postupovat od známého k neznámému, od jednoduššího ke složitějšímu. Vyučování má být nenásilné, u žáků se má rozvíjet zájem o danou problematiku. Prosazoval zásadu přirozenosti, názornosti, aktivity, trvalosti.

Dalším představitelem byl **Gustav Adolf Lindner** (11. 3. 1828 – 16. 10. 1877). Po studiích působil jako ředitel učitelského ústavu v Kutné Hoře, později se stal profesorem filozofie a pedagogiky v Praze. Lindner je považován za nejvýznamnějšího českého pedagoga, hned po J. A. Komenském.

Význam Lindnera je možné spatřovat především ve snaze poskytnout pedagogice vědecké základy, propracovat základní didaktické problémy a dále poskytnout hledání spojitosti mezi pedagogikou a ostatními společenskými vědami (počátky sociální pedagogiky). Dále usiloval o zkvalitnění úrovně učitelů, zejména o další vzdělávání.

Jeho pedagogické názory byly obsaženy v jeho učebnicích Všeobecné vychovatelství a Všeobecné vyučování, dále v pedagogické encyklopedii. Výchova dle Lindnera má spolupůsobit s vývojem tak, aby dítě vyrůstalo v souladu s mravním a kulturním vývojem společnosti. Jeho pedagogika byla ovlivněna zejména názory Johanna Friedricha Herbart, německého pedagoga 19. století a názory Jana Amose Komenského.

Lindner byl myslitelem v oblasti didaktiky. Zabýval se problémy teorie vyučování, zejména vztahy mezi vyučováním a výchovou, vztahem mezi psychologickým a logickým aspektem při vyučování, rozvoji aktivity žáka. Rozeznával dva druhy vyučování, a to prosté a výchovné. Jako prosté vyučování chápal vyučování nesoustavné, které sloužilo nahodilým potřebám. Za cíl mělo poskytnout pouze určité dovednosti a vědomosti. Pro Lindnera bylo žádoucí spíše vyučování výchovné, které formovalo osobnost žáka. Ve svém díle Všeobecné vyučování Lindner uvádí zejména tyto didaktické zásady: vyučování má být přirozené, psychologické, názorné a pochopitelné, zajímavé a praktické. Tyto metody vyučování již byly vysloveny jeho předchůdci Pestalozzím, Komenským a dalšími osobnostmi pedagogiky.

Za zmínku stojí i Lindnerův zájem o život a vzdělávání učitelů. Řešil otázku, zda rozvíjet vzdělávání učitelů pomocí prodlužování studií na učitelských ústavech nebo postupně zavádět vysokoškolské vzdělávání všech učitelů. S tím souvisela i otázka, kde bude poskytováno vysokoškolské vzdělávání, zda vytvářet vysoké školy pedagogické. Podle Lindnera je učitelské povolání velice významné pro rozvoj společnosti.

Lindner byl jedním z pedagogů, který rozděloval pedagogické profese dle specializací. Věnoval pozornost osobnosti vychovatele ve školských a výchovných zařízeních.

Neméně známým představitelem sociální pedagogiky byl **Inocenc Arnošt Bláha** - pedagog, děkan filozofické fakulty Masarykovy univerzity a rektor vysoké školy sociální. Zabýval se obecnými otázkami pedagogiky, didaktikou, ale především sociální pedagogikou (Dílo Sociologie dětství).

Představitelé sociální pedagogiky v zahraničí

Johann Heinrich Pestalozzi (12. 1. 1746 – 17. 2. 1827), patří mezi představitele ve Švýcarsku. Podle Pestalozziho musí být dítě vychováváno svobodou k nutnosti a nutností ke svobodě a učiněno schopným svobody užívat. Kladl důraz na přísný pořádek a zákonitost ve vyučovací hodině. Ve svém díle Lienhard a Gertruda se zaměřuje na způsob vyučování ve spojení s prací. V roce 1798 zřídil ve Stanzu výchovný ústav pro osiřelé děti. Poskytnutím pomoci osiřelým dětem důsledkem válečných událostí, je možné tento krok považovat za základy sociální pedagogiky.

Za německého představitele lze zmínit **Adolfa Diesterwega** (1790 – 1866). Hlavním jeho dílem je Rukověť vzdělání pro německé učitele. V této příručce je kladen důraz na přirozenou výchovu k pravdě a svobodě. Z metodických principů vyzdvihuje názornost a aktivnost, dále pak kulturnost. Zdůrazňuje vzdělávání učitelů.

1.3 Sociální pedagog a jeho činnost

Osobnost sociálního pedagoga lze charakterizovat z hlediska psychologického a sociologického. Z pohledu psychologického se jedná o individuální charakter jedince, zejména o osobnostní předpoklady. Sociologický pohled je zaměřen spíše na společensko-ekonomické a kulturní faktory.

Činnost sociálního pedagoga spočívá především v řešení problémů vzniklých ve společnosti, a to zejména poskytováním vzdělávání a pomoci osobám, které se dostaly do tíživé životní situace, dále je jeho činnost zaměřena na prevenci. Jeho činnost má široké rozpětí, má dalekosáhlé působení a to již v rodině, v malých sociálních skupinách, v pracovním prostředí, ale také ve státě samotném. Sociální pedagog poskytuje pomoc nejen jednotlivcům, ale i skupinám.

1.4 Dílčí závěr

Česká pedagogika i přes nepříznivé vlivy politické a hospodářské byla obohacena o několik významných pedagogů a jejich děl. V předchozí části jsem zmínila pouze ty, o kterých se domnívám, že se nejvíce zasloužili o rozvoj pedagogiky jako takové. I přes velký časový odstup se s jejich přínosem a myšlenkami setkáváme i v současné pedagogice.

Společnost se neustále vyvíjí. S tím souvisí i skutečnost, že se vyčlenila role sociálního pedagoga, jako osoby poskytující pomoc osobám v nouzi. Co vše by měl pedagog splňovat, na to se zaměřím dále ve své práci. Dá se říci, že i na osobnost pedagoga jsou kladeny stále větší požadavky.

2. Vzdělávání v oboru sociální pedagogika

Obsahem druhé kapitoly je zejména vzdělávání učitelů a seznámení s oborem Sociální pedagogika. Následně se zmíním o projektech a programech souvisejících se sociální pedagogikou a sociální problematikou.

2.1 Vzdělávání učitelů

Po 2. světové válce došlo k většímu zájmu o učitelské vzdělání. Došlo k uzákonění vysokoškolského studia pro učitele všech druhů škol, a to na základě Dekretu prezidenta republiky z roku 1945. Dále byl vydán statut pro pedagogické fakulty. Postupně vznikaly krajské ústavy pro další vzdělávání učitelů. Od roku 1960 bylo zavedeno postgraduální studium učitelů a školských pracovníků, a to na vysokých školách. Do roku 1989 byla postupně budována síť institucí pro vzdělávání učitelů.

Co se týká současného vzdělávání nejen učitelů, toto je upraveno legislativou, zjm. Zákonem o pedagogických pracovnících, Školským zákonem, Zákonem o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Na vzdělávání učitelů se podílí také Národní institut pro další vzdělávání, který má celostátní působnost. Jedná se o příspěvkovou organizaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, která je zaměřena na výzkumnou činnost, zpracování dokumentů, vzdělávání učitelů, např. v oblasti jazykového rozvoje. Dalším místem, které zajišťuje vzdělávání pedagogických pracovníků jsou výzkumné ústavy pedagogické a jednotlivé vysoké školy.

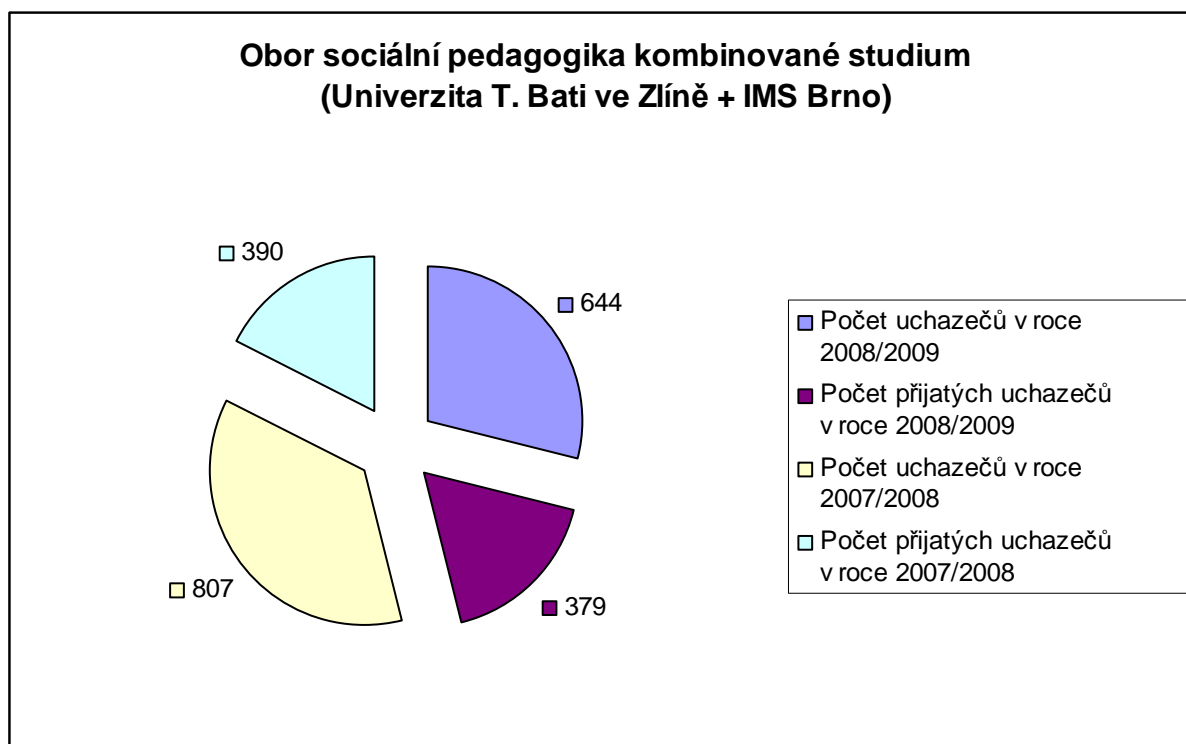
2.2 Studijní obor sociální pedagogika

Studijní obor sociální pedagogika je oborem relativně novým. Tento obor se vyčlenil z pedagogiky, zkoumá sociální vztahy v procesu výchovy a vliv prostředí na člověka. Absolventi tohoto oboru mají široké možnosti uplatnění, o čemž se podrobněji zmíním v další části této práce.

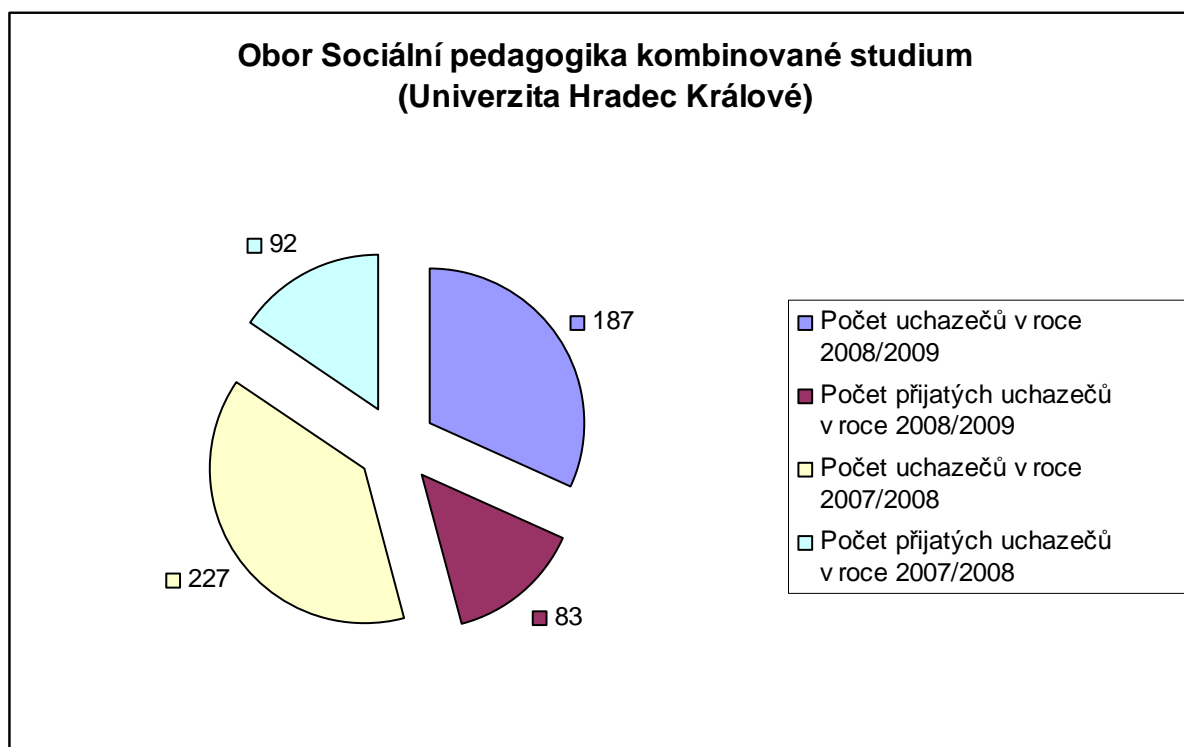
V současné době je možné tento obor studovat na několika vysokých školách v České republice, zejména v Praze, Brně, ve Zlíně, Ústí nad Labem, v Ostravě, Českých Budějovicích a Hradci Králové. Tento obor nabízí fakulty pedagogické, filozofické, teologické a humanitních studií. Vždy se jedná o obor tříletý, s možností navazujícího studia. Mezi základní vyučované předměty patří pedagogika a její další podobory, sociologie, psychologie, právo, filozofie, management a další.

V následujících grafech č. 1 a 2 je zobrazen zájem uchazečů o studium oboru sociální pedagogika na vybraných vysokých školách.

Graf č. 1 Studium oboru sociální pedagogika UTB Zlín + IMS Brno

Graf č. 2 Studium oboru sociální pedagogika Univerzita Hradec Králové

Za zmínku stojí i to, že například v Německu je studium sociální pedagogiky spojeno se studiem sociální práce v jeden předmět Soziale Arbeit neboli sociální péče. Studovat je možné na univerzitě bakalářské studium v délce 3,5 roku, a dále rovněž navazuje studium magisterské na 2 roky. Do výuky je začleněn jeden semestr, kdy je vykonávána praxe v jednotlivých zařízeních.

2.3 Projekty, programy vztahující se k sociální pedagogice

Akční plán realizace koncepce včasné péče o děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí

Tento koncept byl schválen vládou ČR na období 2005 – 2007. Koncepce včasné péče o děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí je jedním z dokumentů, které vymezují aktivity s cílem předcházet vzniku sociálních handicapů, díky kterým pak děti nedosahují úplného vzdělání.

Hlavními úkoly jsou:

- průběžná realizace programů na podporu informovanosti o Koncepci včasné péče o děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí,

- zvýšení koordinace činností mezi institucemi pečující o děti (terénní sociální pracovníci, pedagogicko-psychologické poradenství,...),

- metodická podpora programů a opatření včasné péče o děti ze sociálně znevýhodněného prostředí,

- průběžná realizace programů a opatření v oblasti vzdělávání pedagogických pracovníků, kteří působí v předškolním vzdělávání, zaměřené na rozvíjení kompetencí pedagogických pracovníků, pro vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodňujícího prostředí v období od tří let dítěte do počátku povinné školní docházky.

Důležitá je zde součinnost resortů školství, mládeže a tělovýchovy, práce a sociálních věcí, zdravotnictví.

Dalším projektem, který realizovala obecně prospěšná společnost Spondea je projekt s názvem:

Komplexní přístup ke vzdělání pracovníků v sociálních službách jako pilíř naplnění standardů kvality sociálních služeb

Jedná se o projekt starší, realizovaný v letech 2006 – 2007. V projektu bylo poskytnuto vzdělání pracovníků, kteří podporují integraci znevýhodněných osob do společnosti a také na trh práce, s cílem posílení jejich dovedností a schopností v poskytování sociálních služeb.

Společnost Spondea realizovala v letech 2006 – 2008 i další projekt pod názvem:

Komplexní péče pro osoby ohrožené sociálním vyloučením „pod jednou střechou“.

Úkolem projektu bylo zkvalitnění služeb osobám, které jsou ohroženy sociálním vyloučením. Dalším úkolem bylo zvýšení odbornosti psychologů přímo pracujících s osobami ohroženými sociálním vyloučením.

Oba uvedené projekty byly financovány ze státního rozpočtu ČR a Evropského sociálního fondu.

Jako další organizaci nabízející pomoc sociálně znevýhodněným osobám jsem si zvolila občanské sdružení Ratolest. I tato organizace nabízela či nabízí různé projekty na podporu ohrožených skupin.

Projekt Učení nemusí být mučení

Tento projekt je zaměřen na začlenění romské menšiny do společnosti prostřednictvím mimoškolního vzdělávání. Ve vybrané lokalitě je vysoká nezaměstnanost způsobená neúplným vzděláním daných osob. Projekt byl realizován v letech 2008 – 2009.

Mezi nové projekty, které právě probíhají, bych zařadila projekt s názvem: *Šanci dětem!*

Tento je zaměřen na děti a mládež se speciálními vzdělávacími potřebami, které žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Cílem projektu je tedy snížit sociální znevýhodnění dětí a mládeže, nabídka pomoci při začlenění do vzdělávacího systému a uplatnění na trhu práce. Také tento projekt je financován ze státního rozpočtu a Evropského sociálního fondu. Ukončení projektu je naplánováno na červen 2012.

2.4 Dílčí závěr

Na sociální pedagogiku existuje několik pohledů. Jednak se jedná o součást sociální práce, která je zaměřená na práci s lidmi s určitým problémem, jednak jako na disciplínu zaměřenou na prevenci a řešení sociálně patologických jevů. Sociální pedagogika má za cíl zajistit „zdravý život“ jedince či skupiny ve společnosti.

V současné době se využívá řady projektů, které jsou zaměřeny na pomoc „ohroženým“ či nějak znevýhodněným skupinám osob. O některých jsem se zmínila částečně výše, na další se zaměřím v praktické části bakalářské práce.

3. Osobnost sociálního pedagoga

Kapitola třetí pojednává o osobnosti sociálního pedagoga, o typech pedagogů, osobnostních a sociálních kompetencích. Součástí kapitoly bude i zmínka o možnostech uplatnění sociálního pedagoga ve společnosti, v daných rezortech.

3.1 Typy pedagogů

Na základě typologie osobnosti učitele lépe poznáme, o jakou osobnost jde, jaké vlastnosti jsou pro daného jedince charakteristické.

Již několik autorů se snažilo o typologii učitelů. Například **W. O. Döring** rozlišuje typ náboženský, estetický, sociální, teoretický, ekonomický a politický. **B. Lehmann** rozlišuje typ aristokratický, kněžský, filozofický, měšťanský a typ vzdělaného učitele. **J. V. Klíma** rozlišuje typologii na základě vztahu učitele a žáka na indiferentní, autoritativní, svérázně osobitý a vynikající osobnost. Mezi nejvíce používanou typologií se používá **Caselmannova** typologie. Učitele dělí na **logotropa** a **paidotropa**. Logotrop je zaměřen spíše na obsah a problematiku dané věci, naopak paidotrop je zaměřen spíše na žáka samotného, jeho psychický vývoj a jeho formování. Toto dělení je základní, které Caselmann dále ještě rozčlenil na další typy učitelů. Prvním je *filozoficky orientovaný logotrop*, kterého charakterizuje vypracování a prohlubování vlastního názoru. Žákům tak vštěpuje svoje vlastní poznatky. Druhým typem učitele je *odborně vědecky orientovaný logotrop*, který se plně orientuje na obor, který vyučuje. Tento typ učitele umí žáky nadchnout pro daný předmět, umí vše srozumitelně vysvětlit. Předposledním typem je *individuálně psychologicky orientovaný paidotrop*. Tento typ se snaží pochopit žákovu osobnost, snaží se ji vnitřně získat a rozvíjet. Žákům důvěřuje, má k nim kladný vztah, i přesto dbá na řád a pořádek. Posledním typem učitele dle Caselmannovi typologie je všeobecně psychologicky orientovaný paidotrop. Tento se vyznačuje racionálními prvky. Jeho pozornost je zaměřena na výchovné otázky, např. jak vzbudit zájem o učivo, jak cvičit paměť, než na utváření osobnosti jedince.

Z této typologie dále můžeme dojít k dalším typům osobnosti a to autoritativnímu a sociálnímu. **Autoritativní typ** osobnosti učitele se snaží vše řídit, chybí mu smysl pro spravedlnost a humor. Tento typ je spíše logotrop.

Naproti tomu **sociální typ** učitele se vyskytuje spíše u paidotropa. Ponechává žákům spíše volné působení, chce u nich vzbudit samostatnost a zodpovědnost. Žákům bývá přítelem.

Další rozdělení typologie učitelů je na typ **vědecko-systematický typ** učitele, který vyžaduje systematický postup při výuce, pracuje podle plánu krok za krokem, u žáků rozvíjí logické myšlení. **Umělecký typ** má rozvinutější představivost, řídí se intuicí. Jeho způsob výuky může omezovat žáky v rozvoji abstraktně logického myšlení. Posledním typem je **typ praktický**, který má dobrou organizační schopnost, rozvíjí u žáků praktické myšlení.

Typologii učitelů je možné rozdělit i podle vlastností nervové soustavy. V tomto případě se pak jedná o sangvinika, cholera, flegmatika a melancholika. **Sangvinik** se vyznačuje rychlostí, schopností dělit pozornost, pohotovostí, životním optimismem. **Cholerik** je spíše přísný, má vyhraněné názory, je živý a aktivní, má jasné vyjadřování. Tento typ učitele umí žáky nadchnout. Má však i negativní vlastnosti jako je panovačnost, výbušnost, nevyrovnanost. Dalším typem je **flegmatik**. Jedná se o člověka klidného, pohodlného až se sklonem k lhostejnosti. Tento typ málo podněcuje žáky k vlastní činnosti. Posledním typem této kategorie je **melancholik**. Bývá citlivý, málo odvážný, snadno unavitelný a nevyrovnaný.

V posledních letech se ještě objevuje typologie učitelů podle toho, jaký mají postoj ke školství, k žákům, ke své profesi. V tomto případě se jedná o plačky, ignoranty, fanatiky, tandemisty, aristokraty, podnikatele a zběhy.

Za plačky se považují učitelé, kteří naříkají nad stavem školství a nad vlastní pozicí. Tito lidé nikomu nevěří, a to ani sobě. Bojí se nadřizovaných, bývají nešikovní i málo efektivní. Ignoranti jsou učitelé, kterým je všechno jedno. Školství podle nich upadá. Podstatné pro tyto typy je přežít. Fanatici jsou milovníky své práce a vlastního oboru. Sní o lepším školství, lepším zítřku. Tandemisté jsou tací, kteří se snaží využívat situace, snaží se „přiživit“ na ostatních. Vůči žákům bývají bezohlední, někdy i krutí. Aristokraté bývají nezávislí, silní, připravení, tvořiví a cílevědomí. Neustále studují a zdokonalují se. Vlastní myšlenky argumentují a prosazují. Podnikatelé jsou ve škole pro pocit jistoty, ale především se zaměřují na své podnikání. Zběhové jsou pak bývalí učitelé, kteří se nedokázali vyrovnat s rozporem mezi nároky na kvalifikaci, prací učitele a odměňováním.

Osobností pedagoga se zabývá obor pedeutologie. Jedná se o obor nový. Při studiu osobnosti učitele se uplatňují dva přístupy, normativní a analytický. Normativní přístup má za cíl určit, jaké má mít učitel vlastnosti, jaký má být, aby byl úspěšným. Využívá se zde deduktivní metody, která určuje vzor, obraz „ideálního“ pedagoga.

Přístup analytický je takový, který má za úkol zjistit konkrétní vlastnosti daných pedagogů. Zde se používá metoda induktivní. Je možné sem zahrnout psychologické testování osobnosti učitelů, výpovědi žáků a ostatních učitelů.

3.2 Osobnostní kompetence pedagoga

Učitelem je člověk, který je zaměřen na vzdělávání a vychovávání dětí, mládeže a dospělých. Je to osoba, která je iniciátorem i organizátorem výchovného procesu. Hlavním jeho posláním či úkolem je pečovat o rozvoj vychovávaného jedince, a to rozvoj nejen rozumový, ale i citový, tělesný, morální. Pokud se na tuto roli zaměříme více, zjistíme, že za první učitele považujeme své rodiče.

Roli učitele vyzdvihoval už J. A. Komenský, když prohlásil, že učitel je jako slunce, protože od něj vše vychází a na něm závisí celý život školy. Učitelé zaujímají významnou roli, mají důležité postavení ve společnosti. K roli a významu učitelů se vyjadřovalo několik známých osobností, mezi nimi i Karel Havlíček Borovský. Ten mimo jiné žádal, aby každý učitel absolvoval vysokou školu. Vlivem doby se neustále vyvíjely požadavky na vzdělávání učitelů. Už za dob J. A. Komenského se požadovalo, aby učitel měl chuť vyučovat, aby měl patřičné znalosti. Vystává zde možná otázka, zda se člověk učitelem musí narodit nebo se veškeré vědomosti a schopnosti musí naučit. Nejlepší je kombinace obojího. Určité předpoklady si člověk na svět přináší. Dovednosti a znalosti, které jsou zapotřebí, si osvojí během svého života. Je však nutné zdůraznit, že pro úspěšného učitele je nutné splňovat následující. Důležitý je všeobecný rozhled, všeobecné vzdělání. Učitel působí celou svou osobností. Proto je nutné, aby se orientoval v co nejvíce oblastech a vztazích a vždy měl určitý názor, postoj. Učitel má mít široké znalosti z oborů, na které je zaměřen, ale současně se musí umět orientovat i zapojit v oborech nových, nebo spíše jím tak často nevyužívaných. To je pro osobu učitele velice těžké, neboť společnost se neustále mění a vyvíjí. Je dobré, aby se učitel neustále vzdělával a získával nové informace. Podmínkou pro dobrý výkon učitelské profese je nutné i pedagogicko-psychologické vzdělávání. Učitel musí ovládat strategii vyučování v teorii i praxi, musí mít povědomí o informačních a komunikačních technologiích, o možnostech přípravy výuky, musí umět využívat dané prostředky ve výuce dle základních potřeb žáků, zejména u žáků se specifickými poruchami učení. Musí být schopen rozvíjet žáky v zájmové a volní oblasti.

Co se týká osobních vlastností učitele, tyto je možné rozdělit do následujících skupin:

- a) vlastnosti charakteru a vůle, kam lze zařadit čestnost, upřímnost, zásadovost, spravedlnost, vytrvalost, cílevědomost, ...,
- b) vlastnosti pracovní, jako například svědomitost, důslednost, vztah k práci učitele a vztah k žákovi,
- c) vlastnosti intelektuální, mezi které patří tvořivé myšlení, logičnost,
- d) vlastnosti citové, např. optimismus, sebeovládání, trpělivost,
- e) vlastnosti společensko-charakterové, kam je možné zařadit srdečnost, laskavost, porozumění, ohleduplnost, uctivost.

Profese učitele je profesí náročnou. Mezi jeho kvalifikace patří diagnostické schopnosti a dovednosti, které mu umožní stanovit žákovu diagnózu. Učitel musí disponovat i schopnostmi didaktickými, což znamená, že musí žákům dobře a srozumitelně vysvětlit dané učivo, musí u nich vzbudit zájem, tvořivé myšlení. S tím tedy souvisí i jeho schopnost neustále se vzdělávat. Důležité je i to, jakým způsobem a jestli vůbec je schopen získat autoritu. Učitelova autorita je jednak pedagogická a jednak společenská. První zmiňovaná je chápána jako přirozený důsledek mezilidských vztahů, kdy není nijak zvlášť vyžadováno učitelovo úsilí. Autorita učitele je ovlivněna i věkem žáka. U žáka mladšího je snazší získat autoritu než u žáka staršího, který již má určité životní zkušenosti a má jiné schopnosti hodnotit a usuzovat. Učitelova autorita je velice důležitá, bez ní by žáky něco jen stěží naučil. Co se týká společenské autority učitele, tak je dána vlivem společnosti a postavením profese.

Tvořivost učitele je další z požadovaných kvalifikací. Podle V. Pařízka je tvořivost základní schopností jak interpretovat okolnosti vyučování, jak uvádět do souladu cíle, prostředky, obsah a podmínky vyučování. Je nezbytné, aby každý učitel znal způsob, jakým je možné docílit rozvoje tvořivosti u svých žáků. Tvořivost se musí stále rozvíjet, a to nejen přípravou učitele, ale i atmosférou školy, na které učitel působí.

3.3 Sociální kompetence pedagoga

V. Pařízek zdůrazňuje, jak je příprava učitele náročná. Jako důležitou vlastnost učitele uvádí sociální zralost a potřebu a schopnost mezilidských vztahů. Znakem sociální zralosti je podle něj ochota a schopnost převzít odpovědnost, objektivní posuzování situace, schopnost nést důsledky svého jednání a rozhodnutí.

Komunikativní schopnosti učitele jsou také velice důležitou součástí jeho kvalifikace. Učitel musí být schopen navazovat vztahy se žáky, a to pomocí verbální i nonverbální komunikace.

Mezi sociální kompetence patří dále vytváření příznivého vztahu mezi žákem a učitelem. Učitel vytváří neustále určitou vazbu s žákem, a to záměrně i nezáměrně.

Toto je důležité pro dobrý rozvoj každého dítěte a žáka. Je zapotřebí jedince začlenit do společnosti, socializovat. Vztah mezi učitelem a žákem s sebou nese mnoho nároků a požadavků. Učitel se musí přizpůsobit tomu, s jakým jedincem v dané chvíli pracuje. Každý žák, každé dítě má jiné charakterové vlastnosti, každý je jinak vyzrálý, pochází z jiného sociokulturního prostředí.

Kromě vazby mezi učitelem a žákem se vytváří i vazba mezi učiteli navzájem. Dá se říci, že tato vazba je pro učitele složitější. Může docházet ke konfliktním situacím, které mohou být vyvolány například různorodými názory. Další vazbou, kterou si učitel vytváří je vazba mezi rodiči. Učitel by se měl umět orientovat i v rodinné výchově.

Mezi sociální dovednosti řadíme i schopnost akceptace. Jedná se o přijímání jedince takového, jaký je. Nejedná se však o přijetí všeho, co dotyčný dělá. Učitel musí mít schopnost vcítění se do druhého. Pro rozvoj vztahů je dobré umět se vcítit do situace, do role jiného, i když se s jeho názorem úplně neztotožňujeme.

Pedagog by měl u sebe i dětí rozvíjet sebekontrolu a seberegulaci. Jejich rozvoj je důležitý pro zvládnutí sociálních vztahů. Sebedůvěra a její posilování je důležité zejména v situacích, kdy se dítě srovnává s ostatními a reflektuje sebe sama. Za každou činnost či splněný úkol by měl učitel reagovat pochvalou, popř. trestem. Vyjádření pochvaly je důležité pro každého jedince. Vždy by měl být učitelem hodnocen nejen konečný výsledek, ale také průběžně vykonaná činnost, nadšení, apod.

Existuje několik metod, jak rozvíjet své sociální dovednosti. K tomu slouží videotrénink, dalším způsobem je využití her a cvičení.

3.4 Uplatnění sociálního pedagoga ve společnosti

Každý pedagog musí projít určitými stupni vzdělání, které na sebe navazují. Nejen dosažení vysokoškolského titulu, ale další rozvoj činností a vzdělávání je nutný pro lepší uplatnění pedagoga ve společnosti. Práce sociálních pedagogů je různorodá, působnost a uplatnění na trhu práce a ve společnosti je mnohočetná. Sociální pedagog má možnost uplatnění v těchto rezortech. Rezort školství mládeže a tělovýchovy zajišťuje sociálním pedagogům uplatnění především v domovech mládeže, družinách, střediscích volného času. Sociální pedagog může dále v rámci tohoto rezortu působit jako výchovný poradce na školách. Úkolem není pouze řešit vzniklé problémy, ale především zaměřit se na prevenci daných problémů.

Rezort spravedlnosti nabízí uplatnění zejména v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče. Jedná se o práci vychovatelů v nápravných zařízeních, věznicích, apod. V souvislosti s tímto rezortem bych chtěla zmínit i další možnost uplatnění sociálního pedagoga, a to v azylových zařízeních, které spadají do rezortu ministerstva vnitra.

Dalším rezortem, kde je možné uplatnění sociálního pedagoga je rezort práce a sociálních věcí. Zde je nabízena práce sociálních asistentů, sociálních kurátorů pro mládež, a práce v ústavech sociální péče a v ústavech pečujících o seniory.

Uplatnění na trhu práce je tedy velké, a je možné začlenit se do kteréhokoliv ze zmiňovaných rezortů. Instrukce, které nabízí práci pro vzdělané pedagogy se zaměřením na sociální problematiku jsou zřizované především státem, ale také i soukromými subjekty.

Pro sociálního pedagoga je nejdůležitější neustálé vzdělávání se, a to nejen ve své oblasti působení, ale i v oblastech souvisejících. Na základě toho je pak pro pedagogy větší možnost uplatnit se na trhu práce.

3.5 Dílčí závěr

V současné době nacházíme několik pokusů o vymezení kompetencí pedagoga. Každý pedagog musí disponovat hlavními znalostmi a to osobnostními, sociálními, ale také psychodidaktickými. Znalosti a dovednosti učitele musí být navzájem propojeny. Patří sem tedy dovednosti od základních až po ty, jakým způsobem připravit výuku, jak rozvíjet tvořivost, komunikaci, utváření vztahů. Díky svým dovednostem musí být učitel schopen řešit daný problém. Nejdůležitější pro pedagoga je neustálé sebevzdělávání se a přizpůsobování se novým věcem a situacím, neboť společnost se neustále vyvíjí. Na základě dosaženého vzdělání a také přístupu k dané problematice je možné uplatnit se ve společnosti, najít si odpovídající zaměstnání. Osobně si myslím, že uplatnit se v roli sociálního pedagoga není v současné době těžké. Subjektů a institucí, které se zabývají touto problematikou je dostatek. V další části této práce se zaměřím na jednu ze společností, která se zabývá problematikou sociální péče se zaměřením na děti a mládež.

4. Ratolest Brno a Spondeia – informace o společnostech, kazuistiky dívek a chlapců, využití metody rozhovoru

Pro praktickou část této práce jsem zvolila metodu rozhovoru. Rozhovor je zaměřen na činnosti sdružení, zaměřených na sociální problematiku, respektive na pomoc osobám ve složité životní situaci. Bude zde uvedeno několik kazuistik dívek a chlapců, kterým byla nabídnuta pomoc ze strany odborníků, pracujících v uvedených organizacích. Sdružení v posledních letech realizovalo několik projektů, které mne zaujaly, proto bude součástí rozhovoru zmínka o některých z nich.

V následujícím textu budou uvedeny informace o občanském sdružení RATOLEST BRNO, které mi byly sděleny prostřednictvím rozhovoru.

První otázka, která byla směřována na kompetentní osobu, paní ředitelku, se týkala vzniku společnosti a vůbec původu myšlenky.

Myšlenka vzniku společnosti měla dva podněty. Prvním podnětem bylo to, že studium oboru sociální pedagogika absolvovalo množství studentů, kteří se dané problematice chtěli věnovat více, ale nebylo možné najít vhodné zařízení pro získání praktických zkušeností. Dalším podnětem byla činnost doc. PhDr. Matouška, který založil sdružení LATA Praha. Díky jeho spolupráci a zájmu studentů vzniklo sdružení LATA Brno. Činnost sdružení vyvíjelo od roku 1996, právně však vzniklo již koncem roku 1995. Nedalo mi to nezeptat se, co se skrývá pod písmeny v názvu sdružení. Zkratka názvu sdružení LATA vystihuje cíle a principy společnosti. Znamená to tedy Laskavá Alternativa Trestu pro Adolescenty. Vycházeli z myšlenky, že nejpříjemnější autoritou pro mladého člověka je jiný mladý člověk. Dalším vlivem byly i psychologické a sociologické poznatky o vrstevnických skupinách. V duchu názvu společnosti byl realizován i projekt Lata, který byl zaměřen na práci s mládeží ve věku 15 – 21 let, kteří spáchali trestný čin, či byli vzati do vazby a výkonu trestu nebo byli

v období před propuštěním. Nejdůležitější bylo vytvořit vztah daného jedince (klienta) a dobrovolníka. V tom spočívala myšlenka projektu.

Zajímalo mne, jakým způsobem byli do projektu dobrovolníci vybíráni. Dobrovolníkem se stávali studenti převážně vyšších a vysokých škol, zaměřených na studium sociologie, psychologie, sociální práce a sociální psychologie. S každým studentem byl proveden osobní pohovor a vyplněn osobní dotazník. Podmínkou přihlášení také byla věková hranice, minimálně 18 let. Po výběru vhodných dobrovolníků následovalo skupinové setkání, prázdninové pobyty, semináře, které byly zaměřeny na rozvoj vzdělávání. Každý dobrovolník spolupracoval se supervizorem, kterým bývá odborník z řad psychologů, pedagogů, apod.

Postup při výběru dobrovolníků mi byl již znám. Zbývalo tedy zjistit podmínky pro výběr klientů. Klienti většinou přicházeli samostatně nebo za doprovodu odborníků, zejména psychologů, pedagogů, kurátorů nebo rodičů. Podmínkou bylo, aby klient s účastí v projektu souhlasil.

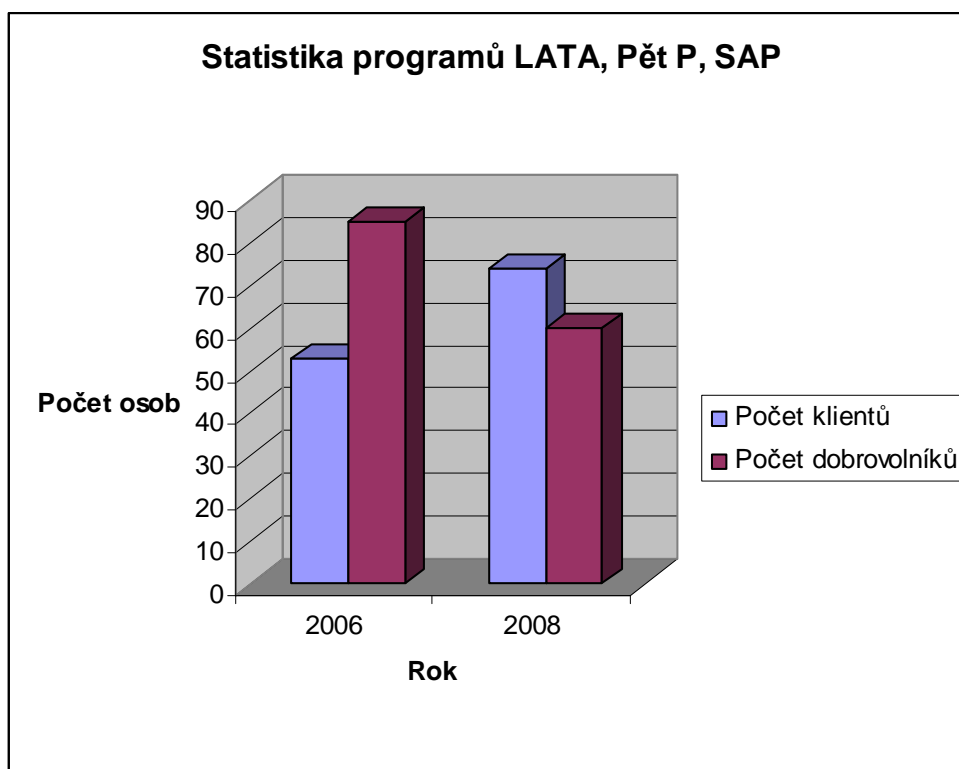
Další dotaz směřoval na vztah dobrovolníka a klienta, respektive v čem spočívala práce dobrovolníka. Jednalo se o pravidelné setkávání každý týden minimálně 2 hodiny, a to po dobu nejméně šesti měsíců. Dobrovolník a klient se účastnili různých vzdělávacích a kulturních akcí, seminářů a krátkodobých pobytů.

Dalším projektem, který byl zaměřen na pomoc dětem ve věku 6 – 15 let byl projekt Pět P. I tento projekt byl zaměřen na prevenci trestné činnosti, vytváření přátelských vztahů. Cíl projektu byl tedy shodný s projektem předchozím, rozdíl byl pouze v cílové skupině, kam byli zařazováni klienti mladší.

Oba projekty se setkaly s úspěchem a jejich realizace stále probíhá, ovšem od roku 2008 byly začleněny do Programu SAP (Sociálně aktivizační program).

Dovolují si zde uvést statistiky zmiňovaných programů ve vybraném období.

Graf. č 3 Statistika programů LATA, Pět P, SAP v letech 2006 a 2008

Další můj dotaz směřoval ke stávajícím projektům, zda nějaké projekty v současné době probíhají.

Jedním z projektů, který probíhá, je projekt s názvem „Změnit směr“. V posledních letech dochází k nárůstu případů, kdy je kriminalita páchána dětmi a mládeží. Tento problém se stává závažným, a to z několika důvodů. Růst kriminality má negativní dopad na společnost, je tu riziko recidivy a zvyšování závažnosti páchaných trestných činů. V období, kdy se děti a mládež mají začleňovat do společnosti, hledají místo ve společnosti, na trhu práce, tvoří si své hodnoty, dochází k velkému riziku, že tato mládež se vydá špatnou cestou ve svém dalším životě. Důležité je tedy zajistit prevenci a podporu. Právě na prevenci a pomoc dětem a mladistvým, kteří se dostali do špatné životní situace, mají či někdy měly problémy se zákonem, na tyto je zaměřen program Změnit směr.

Jedná se o sociálně – terapeutický program, který je zaměřen na osobnostní rozvoj dětí a mládeže, tak i na jejich rodinu. Projekt má mít celkem sedm běhů, v současné době probíhá běh čtvrtý. Celkem jedním během projde zhruba deset až dvanáct účastníků, z toho asi osm účastníků program dokončí.

Zajímalo mne, jak se do takového programu účastníci dostanou, jak dochází k výběru osob. Dle odpovědi je možností několik. Na prvním místě je spolupráce s partnerem projektu, kterým je Probační a mediační služba. Dalším způsobem zapojení do programu je uložení soudem, a v neposlední řadě se do programu lze zapojit na základě dobrovolného rozhodnutí klienta. Působení v programu je pro klienta na dobu tří měsíců. Klient pak dochází na individuální a skupinové setkání.

Individuální setkávání probíhá mezi klientem a psychologem či sociálním pracovníkem. Úkolem je řešit problém, který nastal, zjistit se životní situace a postoje dotyčné osoby, vznik problémů a jejich řešení, možnosti rozvoje daného klienta.

Skupinové akce se uskutečňují pravidelně každý týden, v délce asi dvou hodin. Klienti jsou zde opět pod vedením psychologa a sociálního pracovníka. Cílem je zajistit další rozvoj osobností a jejich hodnotového žebříčku.

Další možnou terapií je terapie rodinná, které se může účastnit klient, jeho rodina a odborníci z řad psychologů a soc. pedagogů. Tato terapie je dobrovolná.

Posledním krokem programu je společný výjezd, který trvá v délce tří dnů. Jedná se o výjezd skupinový, kdy se ho účastní i pedagog. Po absolvování programu probíhají dále pravidelné setkávání.

V současné době probíhá realizace i dalšího projektu, zaměřeného na pomoc dětem a mládeži, s názvem „Šanci dětem!“. Cílem programu je poskytnutí pomoci dětem, zapojit se do vzdělávacího systému, zvládat školní docházku a později také lépe se uplatnit na trhu práce. Z řad odborníků jsou do programu zapojeni lektoři a sociální pracovníci. Lektoři zajišťují doučování dětí, nabízejí jim pomoc při zpracovávání úkolů, realizují pro ně přednášky

na různá témata, jako např. vnímání sebe sama, řešení konfliktů, možnost uplatnění se na trhu práce.

Projekt probíhá v rámci spolupráce s Dromem, romským střediskem, dále jsou do projektu zapojeny některé základní a mateřské školy z Brna.

Dá se říci, že tento projekt je následovníkem projektu „Učení nemusí být mučení“, který byl zaměřen rovněž na vzdělávání romských dětí ve městě Brně.

Musím přiznat, že o činnosti sdružení a realizaci programů by se dalo hovořit mnohem více, ale bohužel jsem byla nucena rozhovor ukončit. Poděkovala jsem paní ředitelce za vstřícnost a poskytnuté informace. Činnost tohoto sdružení mi přišla velice zajímavá a prospěšná. Doufám, že tento rozhovor nebyl poslední a pokud to bude možné, ráda bych se do sdružení v budoucnu vrátila a zapojila se i aktivně, třeba v roli dobrovolníka.

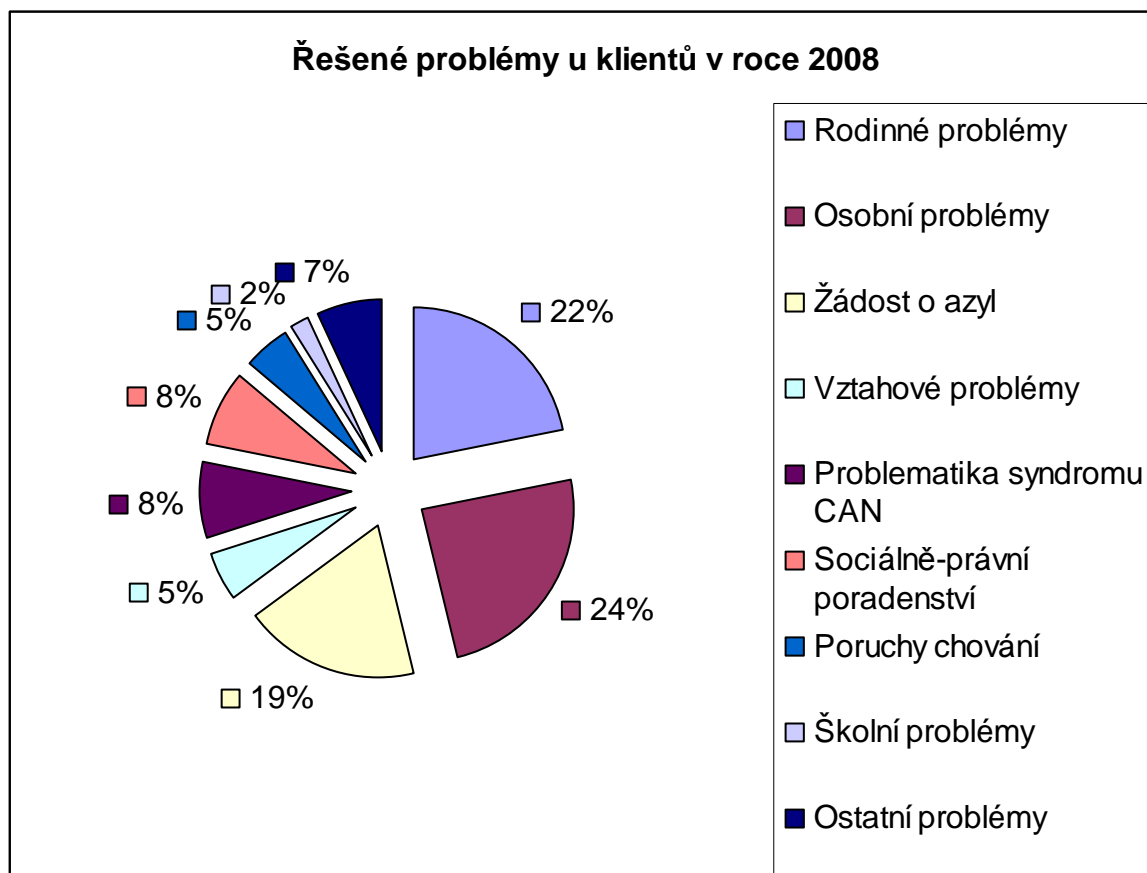
Další společností, která mne také zaujala svou činností a realizovanými projekty byla Spondea, obecně prospěšná společnost. Rozhovor mi byl poskytnut Mgr. Trávníčkem, zástupcem ředitelky. I nyní můj první dotaz směřoval na činnost společnosti, a její počátek.

Společnost Spondea zde působí již přes deset let, byla založena v roce 1998. Zřizovatelem byl Český červený kříž. Původně byla společnost zaměřena na děti zanedbávané, týrané a zneužívané. Od roku 2006 společnost pomáhá i dospělým, kteří se stali obětmi domácího násilí.

V současné době ve společnosti působí odborníci z řad psychologů, sociálních pracovníků, pracovníků v sociálních službách a dále speciální pedagog, dětský psychiatr a právníci.

Ve společnosti je poskytována krizová pomoc, zaměřená na děti a mladé do 26 let, nacházejících se v tíživé situaci, kterou nejsou schopni sami řešit. Pomoc je jim nabídnuta formou poradenství, psychologické pomoci, pobytů na lůžku, apod.

Graf č. 4 Okruhy problémů řešené ve společnosti Spondea, Krizové centrum

Co mne ovšem na společnosti zaujalo, je to, že tato společnost se zabývá také vzděláváním pracovníků v sociálních službách. Můj další dotaz směřoval právě touto cestou, tedy na realizaci projektu s názvem „Komplexní přístup ke vzdělávání pracovníků v sociálních službách jako pilíř naplnění standardů kvality sociálních služeb“.

Zajímalo mne především, pro koho byl projekt určen, jaký byl obsah projektu, dále jaká byla úspěšnost.

Projekt byl zaměřen na vzdělávání pracovníků ve společnosti Spondea. Cílem bylo zvýšit jejich schopnosti a dovednosti týkající se práce s klienty. Mezi kurzy, které museli pracovníci absolvovat, byly zahrnuty zejména výcvik v telefonické krizové intervenci, výcvik v internetovém poradenství, kurz mediace a řešení konfliktů, kurz zvládání obtížných situací při spolupráci s klientem, kurz manažerských dovedností, kurz Roschachova testu, kurz

krizové intervence, případová supervize, Bálintovské skupiny, kurz možnosti práce s akutním a vývojovým traumatem u dětí a dospělých.

Ráda bych se nyní zmínila o některých zmiňovaných typech kurzů.

Kurz mediace a řešení konfliktů byl zaměřen na získání dovedností při jednání s obtížnými typy lidí. Dovednosti mediace pracovníci potřebují pro řešení rozvodových sporů rodičů dětí, pro řešení konfliktů mezi rodiči dítěte, mezi dětmi a rodiči. Kurzu se zúčastnili psycholog a rodinný terapeut.

Kurz Roschachova testu byl zaměřen na vzdělávání psychologů. Tato technika se používá zejména při diagnostice deprivovaných nebo týraných dětí, je však možné ji použít i u dospělých.

Všichni pracovníci organizace se účastnili kurzu Bálintovských skupin. Jedná se o skupinovou formu pomoci při řešení individuálních nesnází při práci s klienty, ve vztazích mezi pracovníkem a klientem. Je to metoda využívána rovněž jako prevence syndromu vyhoření. Problémy se řeší v týmu, výstupem je reflexe a sebereflexe pracovníka při práci s klientem, naplnění potřeb klienta.

Projekt splňoval očekávání pracovníků, byl pro ně přínosem, a to nejen v rozvoji vzdělávání.

Organizace Spondea realizovala i jiné projekty zaměřené na vzdělávání pracovníků, zejména z řad psychologů. Mezi další projekt patří projekt s názvem Komplexní péče pro osoby ohrožené sociálním vyloučením „Pod jednou střešou“.

Cílem tohoto projektu bylo zvýšit odbornost psychologů v organizaci, kteří se podílejí na integraci znevýhodněných osob na trh práce, získáním atestace z klinické psychologie.

Poskytnutý rozhovor mi více přiblížil činnost a fungování společnosti Spondea. Dozvěděla jsem se mnoho nových poznatků, za což jsem velice vděčná. Byla bych ráda, pokud by bylo možné někdy na uskutečněný rozhovor navázat, popř. jinak se zapojit do činnosti společnosti.

Na závěr této kapitoly ještě uvádím kazuistiky dívek a chlapců, hledajících pomoc u výše uvedených sdružení.

Příběh I. Chlapec - 11 let

Sociální pracovníci příslušného orgánu sociální péče byl do krizového centra Spondea přiveden chlapec s žádostí o diagnostiku, zda se jedná o týrané dítě. Pomoc u sociální pracovníce vyhledal chlapec sám. U chlapce bylo zjištěno, že byl nadměrně fyzicky trestán svojí rozvedenou matkou. Chlapec byl bit, přivazován do kouta, nucen ke klečení na kolena několik hodin. Týrán byl i duševně a citově. Matka byla pozvána do krizového centra Spondea na pohovor. Matka se o chlapci vyjadřovala hrubě, vyhrožovala mu fyzickým trestáním. Časem bylo zjištěno, že k týrání docházelo i ze strany babičky. Otec chlapce byl podruhé ženatý, měl další děti a o svého syna již neměl zájem. Chlapec byl nakonec umístěn do dětského domova.

Příběh II. Dívka - 8 let

Dívka byla přijata na pobyt v Krizovém centru na žádost sociální pracovníce. Rodiče jsou rozvedeni, dívka byla svěřena do péče matky, ke které se však dívka odmítala vrátit. V průběhu pobytu vyšlo najevo, že byla doma matkou fyzicky i psychicky týrána. Mívala často hlad, peníze na jídlo dostávala od otce. Matka jí často vulgárně nadávala a nepřiměřeně ji fyzicky trestala (např. ji tahala za vlasy po zemi). Vztah dcery s matkou byl v době pobytu v krizovém centru silně narušen. Vazba s otcem byla dobrá, nicméně kvůli nevyhovujícím bytovým podmínkám nebylo možné, aby dívka bydlela u svého otce. Dívka byla nakonec umístěna do dětského domova.

Příběh III. Chlapec - 13 let

Chlapec utekl z domova z důvodu stupňujícího se psychického i fyzického týrání matkou, kterou opustil její manžel. Chlapec byl zadržen policií, která ho poté přivezla do Krizového centra, společně se sociální pracovníci. Jako důvod svého útěku uvedl další skutečnosti, mezi nimiž byl i matčin zákaz chodit do školy s tím, že místo vyučování musel doma plnit absurdní úkoly a udržovat s ostatními sourozenci dům v čistotě. Chlapec sdělil, že matka již několik měsíců nepracuje a vyšlo najevo, že útěchu hledala v alkoholu. Po příjezdu do Krizového centra chlapec požádal o umístění do dětského domova. Tomuto jeho požadavku, i s ohledem na to, že jeho starší sestra pobývala z podobných důvodů též nějakou dobu v dětském domově, bylo po zvážení všech možností vyhověno. Chlapec i přes nátlak matky neustoupil a díky vstřícnosti příslušných institucí byl převezen do dětského domova.

Příběh IV. Chlapec - 10 let

Chlapec, u kterého se objevily první problémy již ve druhé třídě, byl do Krizového centra umístěn na základě žádosti sociální pracovníce. Podnět k šetření dala škola, a to po opakovaných a stupňujících se agresivních záchvatech chlapce ať o přestávce, či během vyučování, a po zjištění, že chlapec mívá na těle opakovaně hematomy, jejichž původ nechtěl vysvětlit. Současně bylo zjištěno, že u matky chlapce je podezření na zneužívání psychotropních látek. Matka syna nikdy nechtěla, často střídala partnery, tito obývali s chlapcem společný pokoj bez topení a základního materiálního vybavení. Biologický otec o chlapce rovněž příliš velký zájem nejevil, viděli se maximálně jednou za měsíc. Chlapec o tom, že je tento muž opravdu jeho otcem, výrazně pochyboval. Matka syna oslovovala velmi vulgárně, a to i v přítomnosti pracovníků Krizového centra, spolupráci odmítala. Po její návštěvě v Krizovém centru se chlapec choval agresivně, rozbíjel drobné předměty, vyhrožoval sebepoškozováním, ohrožoval i ostatní děti. Po intenzivní psychodiagnostické i terapeutické práci a na základě psychiatrického vyšetření bylo konstatováno, že je chlapec silně emočně deprivován a že vzhledem k narůstající intenzitě poruch chování nelze situaci řešit jinak, než jeho umístěním do ústavní péče.

Příběh V. Dívka - 16 let

Dívka byla do zařízení přijata na základě žádosti sociální pracovníce poté, co utekla kvůli vyhrocenému konfliktu s matkou ke své sestře a odmítla se vrátit domů. Jako důvod útěku udávala dlouhodobé neshody s matkou. Ve vztahu k matce byla silně negativistická, zahlcená emocemi, na začátku pobytu zcela vylučovala možnost, že by se k ní vrátila. Jako možnost řešení stávající situace si dokázala představit odchod do dětského domova. Psychologická práce s klientkou spočívala především v ujasňování konfliktního vztahu k matce. Matka byla do zařízení několikrát pozvána na konzultaci. Z rozhovoru s matkou vyplynulo, že nerespektuje klientčino soukromí, má o ni nepřiměřené obavy a její požadavky jsou zcela v rozporu s potřebami dospívající dcery. Při hledání možných variant dalšího postupu bylo matce doporučeno poskytnout dceři více prostoru k vlastním aktivitám a nezamezovat úplně jejímu kontaktu se sestrou. Dívka se nakonec rozhodla pobyt v zařízení ukončit a vrátila se zpět do rodiny. Nadále pokračovala společně s matkou v docházce do Krizového centra a společně s psychologkou pracovaly na zlepšení vzájemných citových vazeb a společného soužití.

Příběh VI. Chlapec – 13 let

U chlapce byly diagnostikovány poruchy chování (krádeže, podvody, záškoláctví, útěky z domu apod.), které se rozvinuly po smrti otce. S chlapcem bylo úspěšně systematicky pracováno a tyto projevy po několika měsících zcela vymizely. V průběhu letních prázdnin, na základě několika změn v rodině, se však vrátil do starých kolejí a kromě výše zmiňovaných problémů se vyskytla i opakovaná konzumace alkoholu a šikana ve školním prostředí. Chlapec byl znovu přijat do terapie avšak na předchozí úspěchy se tentokrát nepovedlo navázat. Problémy postupně gradovaly. Došlo k vážnému narušení důvěry mezi matkou a synem i k narušení důvěry k psychologovi, který chlapce vedl, a kterému chlapec v průběhu péče systematicky lhal. Opakovaně se objevily tendence vyhnout se docházce do Krizového centra. Rodinná terapie byla matkou odmítnuta. V současnosti se na základě žádosti matky i školy, která chlapci udělila sníženou známku z chování,

jedná o jeho nástupu do střediska výchovné péče, neboť ambulantní péče se ukázala jako nedostatečná.

Příběh VII. Chlapec - 4,5 roku

Chlapec byl do Krizového centra přiveden matkou, která byla nešťastná z jeho nezvladatelnosti a emoční nestálosti. Byl zčásti i v důsledku organické problematiky, v domácím prostředí velmi obtížně usměrnitelný. Ve vypjatých situacích reagoval vztekem, při požadavcích matky vyhrožoval i sebevraždou a prováděl první kroky k jejímu uskutečnění. V průběhu docházky vyšlo najevo, že vedle tohoto problému je také problémem malé zapojení otce do výchovy syna, na níž měl sice otec eminentní zájem, ale nedokázal na synovo chování správně reagovat. Jeho pozice v rodině pak byla frustrující jak pro něho, tak pro matku i samotného chlapce. V průběhu docházky bylo pracováno jednak s chlapcem, ale také s celou rodinou. Využita byla i práce se psem (canisterapie). Po posílení vztahu mezi rodiči, podání návrhů, jak v obdobných situacích reagovat (což pomohlo oběma rodičům získat větší jistotu) a intenzivnějším zapojení otce, se chování klienta výrazně upravilo. Docházka byla ukončena jako úspěšná.

Závěr

Zpracování této bakalářské práce pro mne bylo velice zajímavé a poučné. Díky této práci jsem se mohla více zaměřit na obor, který jsem se v předchozích letech rozhodla studovat. Přínosem mi bylo nejenom samotné zpracovávání, ale především možnost zapojit se do této problematiky více, a to zejména díky uskutečněným rozhovorům. Jsem ráda, že v dnešní době existuje mnoho organizací a institucí, které jsou zaměřeny na pomoc osobám v těžké životní situaci, ale také zejména na prevenci, což je dle mého názoru nejdůležitější.

Sociální pedagogika patří mezi obor nový, neustále se vyvíjející. Nejen u nás, ale i v Evropě je této problematice věnována stále větší pozornost. Vznikají nové a nové instituce a společnosti, které řeší dané problémy a možnost předcházení takovýmto situacím či problémům. Vznik těchto institucí také o mnohém vypovídá, zejména o životě v současné společnosti.

Já se domnívám, že práce nejen sociálního pedagoga je pro společnost velice důležitá a prospěšná. Mrzí mne, že i přes to, jak je tato profese náročná, přesto se najdou tací, kteří ji nedocení. Ve svém životě jsem se setkala i s názorem, kdy práci sociálních pedagogů mnoho lidí považuje za tutéž jako práci speciálních pedagogů, nebo dokonce ji vůbec neuznává ba dokonce nezná. Vždy se snažím vysvětlit podstatu této profese a činnost, se kterou práce sociálních pedagogů souvisí. Před zpracováním této práce jsem měla několik žádostí o možnost si ji později přečíst, a tím se seznámit s danou problematikou. Doufám, že lidé, kteří tuto práci budou mít později k dispozici, zjistí vše potřebné o činnosti sociálního pedagoga a jeho přínosu pro společnost. Jsem si jistá, že by se této problematice dalo věnovat mnohem více a podrobněji. Pevně věřím, že i já budu moci tuto problematiku dále rozvést v některé z dalších prací.

Resumé

Bakalářská práce „Osobnostní a sociální kompetence pedagoga“ je zaměřena na osobnost sociálního pedagoga, jeho charakteristiky a uplatnění ve společnosti. Úkolem bylo zmínit se o činnosti sociálního pedagoga a současně problematice související.

První kapitola je zaměřena na vysvětlení pojmu sociální pedagogika, ale také na vznik a vývoj sociální pedagogiky u nás a částečně v zahraničí.

Druhá kapitola pojednává o možnosti vzdělávání v oboru sociální pedagogiky, sociálního pedagoga. V této kapitole jsou dále zmíněny projekty dříve či nyní realizované, které se vztahují k sociální problematice.

Třetí kapitola blíže charakterizuje osobnost pedagoga, jeho osobnostní a sociální kompetence. Tato část také pojednává o možnosti uplatnění této profese ve společnosti.

Poslední část této práce vychází z poskytnutých rozhovorů odborníků z oblasti sociální problematiky. Poukázáno je nejen na činnosti vybraných organizací, ale také na projekty, které byly nebo jsou realizovány. V této části jsou také zmíněny kazuistiky dívek a chlapců, kterým byla prostřednictvím výše popsaných sdružení nabídnuta odborná pomoc.

Jednotlivé kapitoly na sebe navzájem navazují a postupně popisují nejen osobnost sociálního pedagoga, ale i ostatní, co s touto problematikou souvisí.

Anotace

Valešová, Markéta. Osobnostní a sociální kompetence pedagoga. Bakalářská práce. Brno: UTB, 2010.

Cílem bakalářské práce je poskytnutí informací o osobnosti sociálního pedagoga, jeho osobnostních a sociálních kompetencích. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část pojednává o historii a vývoji sociální pedagogiky a osobnosti sociálního pedagoga. Praktická část je zaměřena na projekty, které se k dané problematice vztahují.

Klíčová slova

Sociální pedagogika, vývoj sociální pedagogiky, sociální pedagog, kompetence sociálního pedagoga, uplatnění sociálního pedagoga.

Annotation

Valešová, Markéta. Personal and social skills teacher. Bachelor thesis. Brno: UTB,2010

The aim of this work is to provide information on the personalities of the social educator, his personal and social skills. The thesis is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part discusses the history and development of social education and personal social educator. The practical part is focused on projects that relate to the issue.

Keywords

Social education, development of social pedagogy, social pedagogue, social skills teacher, social pedagogue application.

Seznam použité literatury

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

CACH, Josef. G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1970.

BLATNÝ, Ladislav, JŮVA, Vladimír. Kapitoly z dějin pedagogiky. Brno: Vydavatelství MU, 1996.

KLAPILOVÁ, Světa. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Olomouc: Vydavatelství UP, 1996.

KOHNOVÁ, Jana a kol. Další vzdělávání učitelů. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1995.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ Věra a kol. Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001.

PAŘÍZEK, Vlastimil. Učitel a jeho povolání: (analýza učitelské profese). Praha: SPN, 1988.

PAŘÍZEK, Vlastimil. Učitel v nezvyklé školní situaci. Praha: SPN, 1990.

PAŘÍZEK, Vlastimil. Základy obecné pedagogiky. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996.

PRŮCHA, Jan. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003.

PŘADKA, Milan. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: MU v Brně, 2004.

ŘEHOŘ, Antonín. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce. Brno: IMS, 2008.

SEDLÁK, Jiří. Inocenc Arnošt Bláha. Brno: Universita Masarykiana v Brně, 1995.

Další zdroje:

<http://www.ratolest.cz/>

<http://www.spondea.cz/>

<http://www.msmt.cz/>

Seznam grafů

Graf č. 1 Studium oboru sociální pedagogika

Graf č. 2 Studium oboru sociální pedagogika Univerzita Hradec Králové

Graf. č 3 Statistika programů LATA, Pět P, SAP v letech 2006 a 2008

Graf č. 4 Okruhy problémů řešené ve společnosti Spondea, Krizové centrum

Seznam příloh

Příloha č. 1 Výroční zpráva obecně prospěšné společnosti SPONDEA za rok 2008 - výběr

Příloha č. 2 Výroční zpráva organizace Ratolest – výběr

SPONDEA je obecně prospěšná společnost, která provozuje dvě vzájemně propojená odborná pracoviště: Krizové centrum pro děti a mládež a Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím. Krizové centrum je určeno dětem, dospívajícím a mladým dospělým do 26 let, jejich rodičům a příbuzným. Intervenční centrum pomáhá osobám ohroženým domácím násilím.

Posláním organizace je zlepšování kvality života dětí, dospívajících, jejich rodičů a osob blízkých, dále potom osob, které se setkaly s jakoukoli formou domácího násilí. Cílem je podpora lidí, kteří se ocitli vlivem nepříznivých okolností v obtížné životní situaci a potřebují tuto situaci vyřešit a začlenit se zpět do společnosti.

KRIZOVÉ CENTRUM

Nabízí dětem, dospívajícím a jejich rodičům péči psychologa, podpůrné terapeutické aktivity, jako je canisterapie a taneční terapie, dále sociálně-právní poradenství, rodinnou terapii a mediaci. V roce 2008 navštívilo krizové centrum 607 nových klientů, přičemž z let předchozích evidujeme dalších 30 klientů.

Odborný tým pracovníků krizového centra tvoří 4 psychologové, 4 sociální pracovníce, 1 speciální pedagog a 5 krizových pracovníků.

Krizová pomoc je prostřednictvím poskytnuté krizové intervence nezbytná v případech traumatických událostí, jako je např. smrt rodičů či kamaráda, dále při nezvládnutí studijních povinností při vstupu na SŠ nebo VŠ, kdy se u studentů mohou objevit deprese, sebepoškozování nebo i sebevražedné myšlenky. Při včasné zásahu psychologa netrvá nepříznivý stav dítěte či dospívajícího dlouho a může se tak zabránit vzniku posttraumatické stresové poruchy, rozvoji nějakého druhu závislosti nebo deprese.

NEJČASTĚJŠÍ PROBLÉMY, SE KTERÝMI SE NA NÁS KLIENTI OBRACEJÍ:

- rodinné problémy – rozvodová a porozvodová situace, kdy se dítě stává prostředkem vydírání nebo vyřizování účtů mezi rodiči, problematika domácího násilí, zanedbávání, týrání a pohlavní zneužívání dětí, útek dětí z domova,

- osobní problémy dospívajících – trápení v partnerských vztazích, úzkosti, deprese, sebepoškození, poruchy příjmu potravy, sebevražedné myšlenky,
- školní problémy – nespěch, šikana, záškoláctví,
- výchovné problémy dětí a dospívajících – poradit se přicházejí zejména rodiče, ale také sami studenti SŠ a VŠ, telefonicky se informují učitelé nebo sociální pracovníci.

Příloha č. 2 Výroční zpráva organizace Ratolest – výběr

RATOLEST BRNO

„Organizace RATOLEST BRNO, o.s. spravuje tři sociální programy a jeden program preventivní. V minulém roce jsme do našich programů přijali přes šest set klientů, se kterými jsme realizovali více než osm tisíc kontaktů. Snažíme se být kvalitním profesionálním poskytovatelem sociálních služeb pro děti, mládež a rodiny v Jihomoravském kraji. Naše služby rozvíjíme v reakci na aktuální vývoj a potřeby společnosti a spolupracujeme se špičkovými odborníky. Víme, že naše práce má smysl a proto se snažíme ji dělat co nejlépe.“

Mgr. Lucie Kudrnová Vosečková,
ředitelka organizace RATOLEST BRNO, o.s.

RATOLEST BRNO, občanské sdružení, je nestátní nezisková organizace založená v roce 1995. Jejím posláním je pomáhat sociálně znevýhodněným dětem a mladým lidem řešit jejich nepříznivou životní situaci anebo jí předcházet tak, aby měli rovné šance žít kvalitní život a začlenit se do společnosti. RATOLEST BRNO svými činnostmi podporuje a rozvíjí dobrovolnictví.

EVROPSKÉ PROJEKTY

Nizkoprahové zařízení pro děti a mládež ze sociálně a ekonomicky znevýhodněných rodin

Cílem projektu bylo vytvoření nového Nizkoprahového zařízení pro mládež a následně poskytování sociálních služeb se zaměřením na podporu integrace cílové skupiny do komunity a k pracovnímu uplatnění. Během realizace projektu byly upraveny a vybaveny prostory v domě na ulici Milady Horákové 19 pro činnost nizkoprahového zařízení. Klienti sami navrhli a zrealizovali vymalování všech místností v klubu. Dále vznikly nové informační letáky, které jednoduchou formou informují klienty o nové službě.

Od slavnostního otevření, které proběhlo 6. září 2007, mohou klienti využívat službu od pondělí do čtvrtka vždy od 14:00 do 18:00 hodin. V průměru navštěvuje klub okolo 15 klientů denně. Klub měl v roce 2008 přibližně 60 pravidelných návštěvníků, kteří využívali nabízené služby, jako jsou například poradenství, doučování, volnočasové aktivity a specifické preventivní programy. Projekt byl spolufinancován z prostředků Evropské unie prostřednictvím JMK v rámci Společného regionálního operačního programu.

Realizace: 1. 2. 2007 – 31. 1. 2008

Učení nemusí být mučení

Projekt je součástí programu Transition Facility 2006, který posiluje integraci romské menšiny do české společnosti prostřednictvím mimoškolního vzdělávání romských dětí. Projekt „Učení nemusí být mučení“ se zaměřuje na romské děti a mládež žijící v lokalitě Brno-střed, například na ulici Milady Horákové a v jejím okolí. Tato lokalita vykazuje typické prvky sociálně vyloučené oblasti: téměř 90% nezaměstnanost, převažují lidé se základním vzděláním, objevuje se zde řada sociálně patologických jevů. Děti, které tady vyrůstají, automaticky přebírají modely chování svých rodičů. Hlavním cílem projektu je zvýšit šance celkem 80 romských dětí ve věku 4–17 let žijících v této lokalitě na úspěšné zvládnutí povinné školní docházky. Děti budou také motivovány k dalšímu studiu. Tyto kroky přispějí k jejich lepší integraci do společnosti.

Projekt je financován z prostředků Evropské unie.

Realizace: 1. 9. 2008 – 31. 8. 2009

Vzdělávání dobrovolníků jako nástroj k rozvoji služeb

Tímto projektem se snažíme usnadnit našim dobrovolníkům v programu SAP počáteční vstup do práce s klientem. Během aktivní činnosti dobrovolníka mu navíc poskytujeme péči, umožňující jeho osobnostní i odborný rozvoj. Cestou k naplnění takových závazků je ucelený a propracovaný systém vzdělávání. Jeho obsahem jsou přípravné a motivační kurzy, rozvoj sociálních kompetencí prostřednictvím videotréninku interakcí, supervize, podpůrné skupiny a další vzdělávací aktivity zaměřené na dobrovolníky i zaměstnance projektu. V roce 2008 jsme projekt úspěšně ukončili. Celkem bylo podpořeno 96 dobrovolníků a 95 klientů. I přes ukončení projektu pokračujeme nadále v jeho aktivitách.

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Realizace: 1. 9. 2006 – 30. 6. 2008

